

Dróth Júlia (szerk.)

Fordítási és szaknyelvi gyakorlatok távoktatásban

(A Károli Gáspár Református Egyetem kiadványa
273 pp. ISBN 978-963-414-742-8)

Kovalik-Deák Szilvia

E-mail: kovalik.deak.szilvia@btk.elte.hu

Lehet-e katalizátor egy világjárvány? Ez a gondolat foglalkoztat azóta, hogy tavaly tavasszal részt vettem azon az online fordítástudományi konferencián, amely a COVID-19 járvány szakmai következményeit járta körül, különös tekintettel a fordító- és tolmácsolás helyzetére. Figyeltem az előadókat, akik a különféle egyetemi szakmai műhelyek új munkaformáiról, invenciózus távoktatási vagy épp *blended learning* oktatási projektjeiről számoltak be, és csodálattal állapítottam meg, hogy az új helyzethez való alkalmazkodás igénye mennyi alkotó energiát, kísérletezési kedvet, együttműködési szándékot, problémacentrikus gondolkodásra való készséget szabadított fel.

A Károli Gáspár Református Egyetem BA-szintű fordítói specializációjának, valamint szakfordító szakirányú továbbképzésének oktatói is a konferencia előadói között szerepeltek. Egymásba fonódó prezentációikból azonnal kitűnt, hogy a *blended learning* keretek közé szorult oktatáshoz hirtelen elkészített tananyagok egy pragmatikusan kidolgozott rendszer részei, de a konferencia rövidre szabott idejében épp csak betekintést engedhettek a munkájukba.

Ezért is volt különösen izgalmas számomra, hogy a kezembe kaphattam a *Fordítási és szaknyelvi gyakorlatok távoktatásban* címmel megjelent kötetet, amelyben a KRE oktatói az általuk kidolgozott tananyagokból adnak közre néhányat a közös gondolkodás, a megosztott tapasztalatokból, a sikeres és sikertelen próbálkozásokból való tanulás elősegítésének nem titkolt szándékával. A kötetben Dróth Júlia szerkesztői előszaván kívül összesen nyolc, különböző tantárgyakhoz és különböző oktatási célokhoz kidolgozott tananyag olvasható. Heltai Pál kontrasztív nyelvészeti, Dróth Júlia és Vándor Judit fordítástechnikai, Kovács Tímea szakfordítási, Kiss Zsuzsanna műfordítási, Adorján Mária szaknyelvi, M. Pintér Tibor magyar mint célnyelvi távoktatási anyagot mutat be. A szerkesztői előszóból kiderül, hogy a bemutatott feladatok a hallgatói visszajelzések alapján kiállták a próbát, a szerzők mégis hangsúlyozzák, hogy munkájukat csupán első lépésnek

szánják abban a folyamatban, amely a teljes képzésre kiterjedő egységes távoktatási módszerek kialakításához vezet. Felelős nyelvi közvetítő csak önálló munkára képes hallgatóból válhat – állapítja meg Dróth Júlia szerkesztői előszavának végén, és ezzel izgalmas, új perspektívát rajzol a távoktatási tapasztalatokat hasznosító jelenléti vagy kevert oktatás elé is.

A kötetet Dróth Fordítástechnikai útmutatója indítja, mely a szerző korábbi, a *Szaknyelv és szakfordítás* című folyóiratban megjelent tanulmányainak felhasználásával készült átfogó munka. A szerző célja, hogy a szakfordításban előforduló, a fordítók mindennapi gyakorlatában nehézséget jelentő nyelvi helyzetek bemutatásával olyan segédletet nyújtson a képzésben résztvevők számára, amelyet a munkájuk során bármikor használhatnak.

Az útmutató elsőként a fordítóval szemben támasztott első és legfontosabb követelmény, a tartalmi pontosság kérdését tárgyalja. Mikor és miért nem teljesülhet mindig ez az elvárás? – teszi fel a kérdést Dróth, és egymás után elemzi azokat a helyzeteket, amikor a fordító, a célnyelvi funkció és az érthetőség miatt szándékosan változtat a kifejezésmód szerkezetén. Lektorált fordításokból vett szaknyelvi példákkal mutatja be a leggyakoribb átváltási műveleteket, elmondja, mi a teendő akkor, ha a forrásnyelvi szöveg hibás, részletesen foglalkozik az információ átvitelének sajátos eseteivel, benne a reáliák fordításával, az alkalmazott leggyakoribb műveletekkel és az idiómákkal. Tárgyát minden esetben definiálja, angol és magyar nyelvű példákkal támasztja alá, és arra is felhívja a figyelmet, hogy a tanácsok automatikus alkalmazása helyett az adott nyelvi helyzetet kell tekintetbe venni. Egyes témákat izgalmas szakirodalmi megállapításokkal egészít ki. A hamis barátok kapcsán például megtudhatjuk, hogyan férközhetnek a forrásnyelvi jelentésükben a célnyelvbe.

A második nagy tematikus egység a célnyelvi olvasó igényeihez való alkalmazkodással, a szaknyelv grammatikai és lexikai regiszterének elemeivel foglalkozik. Dróth élő, változó anyagként fogja fel a nyelvet, és erre igyekszik minél többször felhívni a hallgatók figyelmét. Az általános alany megválasztásával kapcsolatban például jelzi, hogy fordítás előtt érdemes friss célnyelvi kiadványokban tájékozódni a megoldásokról. A szaknyelv lexikai regiszterén belül a kollokációk fordítási nehézségei, az ismeretlen szakmai jelenségek megfeleltetésének problémái, a nemzetközi kifejezések fordítási lehetőségei kerülnek elő. Az útmutatót a szaknyelvi helyesírással kapcsolatos tudnivalók zárják. Munkája fontos gyakorlati segítség a konkrét fordítási problémák megoldásához, de ennél jóval több, gondolatébresztő, szemléletformáló útmutató a jövő nyelvi közvetítői számára.

A Fordítástechnika és fordítási gyakorlatok fejezete három tanulmányt foglal magába.

Heltai Pál pragmatikus és problémacentrikus szemlélettel mutatja be távoktatásban és jelenléti oktatásban is használható fordítási feladatait magyarról angolra. A BA fordítási specializáció első évében részt vevő hallgatók számára kidolgozott feladatok célja a párhuzamos szövegek és a gépi fordítás felhasználási lehetőségeinek tanulmányozása. Milyen feladatokkal lehet elérni a pedagógiai célokat egy

olyan korban, amelyben a Google Fordító egyre jobb fordításokat produkál? – teszi fel a kérdést Heltai, és feladatsoraival bizonyítja, hogy a pedagógiai mozgáster mégsem olyan szűk, mint azt elsőre gondolnánk.

A párhuzamos szövegek például nemcsak arra alkalmasak, hogy a hallgatók terminológiát és regiszterspecifikus kollokációkat gyűjtsenek ki belőlük, hanem akár egy rossz minőségű Google fordítás – egy publicisztikai elemekkel tarkított szakszöveg – javításában is használhatóak.

A Google fordítások utószerkesztése is többféle feladat lehetőségét kínálja. Az egyik legizgalmasabb közülük a különböző időpontokban keletkezett Google fordítások összehasonlítása adott szempontok (pl.: Lehet-e, hogy a korábbi fordítás a jobb? Miben jobb a későbbi fordítás? Melyik fordítás felel meg jobban a szöveg regiszterének? stb.) alapján.

Dróth Júlia két angol–magyar fordítási gyakorlatsort mutat be általános és szakmai jellegű szövegekkel. A projektek ismertetése a szint, az előzmények, a feladat célja és az alkalmazott módszer bemutatásával indul. A fordítástechnika tantárgy második órájára összeállított feladatsor több rövid, gondolatébresztő, órai feldolgozásra szánt szöveget, valamint néhány, a fordítástípusok megfigyelésére szánt hosszabb szöveget tartalmaz. Az online csoportos megbeszélés során a provokáció, a fordítási problémákkal való ütköztetés módszerével segíti a hallgatókat, hogy a fordítás céljával és mibenlétével, valamint a fordíthatóság és fordíthatatlanság problematikájával kapcsolatos gondolataikat megfogalmazhassák. A négy feladatsor a fordítás látszólag egyszerűbb kérdéseitől (Mit kell megfontolnia egy fordítónak, mielőtt lefordít egy szöveget? Mi a fordítás? Mi a fordítás célja?) az egyre komplexebbek felé (Lefordítható-e minden szöveg? Mi a lefordíthatatlanság oka? Hol a határ fordíthatóság és fordíthatatlanság között? Hogyan fordítható mégis?) halad.

A másodéves hallgatóknak szánt, gazdasági szaknyelvi fordítás órára összeállított második feladatsor a szaknyelvi kollokációk és reáliák ismeretét, a szöveg egészének fordítás előtti átlátását fejleszti. A módszer egy kiadói projekt leképezése, melyben a tanár mint lektor működik közre. A fordítási folyamat egymásra következő lépéseit modelláló projekt során a hallgatók minden újabb munkafázist dokumentálnak, és folyamatosan reflektálnak saját fordítói döntéseikre. A lektorálást követően a hibatípusokból levonható következtetések, valamint az alkalmazható szabályok átgondolásával ér véget a feladat. A függelékben egy hallgató írásbeli fordítása és szövszedete olvasható.

Vándor Judit beszámolója egy olyan fordítástechnika-oktató szubjektív képe a távoktatásban töltött időszakról, aki a jelenléti oktatásban és a levelező képzésben kialakított korábbi munkamódszerét igyekezett a megváltozott körülményekhez igazítani. Az új oktatási környezetben minden feladatát a Neptunon keresztül tette elérhetővé, és 12 hallgatójával teljes egészében írásban (e-mailben) kommunikált. A feladatok ütemezése a megszokott ritmust követte, a hallgatók a korábban kialakított rendnek megfelelően küldték a fordításaikat. A részletes, saját fordítási javaslatokat tartalmazó javítást, melyhez időnként önreflexióra serkentő kérdések

is társultak, néhány napon belül mindenki megkapta. A visszajelzések alapján a hallgatók elégedettek voltak ezzel a kapcsolattartási móddal és a részletes, személyre szóló javításokkal. Egy hallgató vetette fel, hogy jobb lett volna a Zoom platformot használni.

Vándor három fordítási feladatba és egy zárthelyi dolgozatként adott fordítási-javítási feladatba enged betekintést. Az első két esetben a forrásnyelvi szöveget és a jellemző fordítási hibákat mutatja be, a harmadik esetben abban a táblázatba tördelt formátumban láthatjuk a fordítást, ahogy a hallgató elküldte és ahogy az oktató javította. A javítási megjegyzések elgondolkodtató konklúziója az, hogy az elkövetett hibák hátterében a hiányos anyanyelvi lexikai és grammatikai ismeretek állhatnak. A harmadik szemelvény egy beadott és kijavított fordítás. A javításból arra következtethetünk, hogy a megfogalmazás hibái ezúttal a hallgató háttérismereteinek hiátusaival magyarázhatók. A negyedikként bemutatott zárthelyi dolgozat egy hibás fordítás javítása volt, melynek mondatai többségükben a jelenléti oktatásban előkészített és elemzett fordításokból kerültek a dolgozatba, ez pedig alkalmat adott arra, hogy a szerző retrospektív értékelést adjon a félév során tapasztalt fejlődésről.

A zárthelyi dolgozat bevezetése és összegzése izgalmas, önreflektív észrevételeket tartalmaz tanári oldalról. A távoktatás keretei között Vándor hiányolta a folyamatból az előszót, az előadást, a beszélgetést. Tapasztalatai szerint a közös fordításelőkészítés elmaradása miatt a hiányosságok csak a fordítások értékelésekor derültek ki, az egyébként is korlátozott terjedelmű e-mailek nem pótolták a hiányzó információkat. Mindez arra ösztönzi a szerzőt, hogy a jövőben az eddigi-eknél nyomatékosabban hívja fel a hallgatók figyelmét a szövegek bizonyos kulturális vonatkozásaira, egyes nyelvi elemekre, konkrét lokalizációs kérdésekre.

A kötet következő blokkja a szakmai szövegek fordításával kapcsolatos oktatói tapasztalatokról számol be. Kovács Tímea két levelező kurzus, a Jogi szaknyelv és a Jogi szakfordítás tananyagaiból válogatott részleteket mutat be beszámolójában. Írásából kiderül, hogy a digitális tanrendre való átállás miatt a tananyag összeállításánál az eddigiektől eltérő szempontokat kellett nagyobb súllyal figyelembe vennie. A kontakt órák megszűnésével olyan tananyagot kellett összeállítania, amely otthoni feldolgozás mellett is lehetővé tette a hallgatók jogi szaknyelvi és fordítói tudásának fejlesztését.

A különböző szakmai háttérrel és némi jogi háttértudással rendelkező hallgatók a jogi szakfordítás kurzuson a nyelvi és kulturális közvetítés szempontjából releváns jelenségeket vizsgálják, míg a szaknyelv kurzuson a jogi nyelv legtipikusabb jelenségeit tekintik át. A jogi fordítás folyamatát modelláló változatos feladattípusok közül a szerző ötöt mutat be jól áttekinthető, világos szerkezetben. Az első egy szövegértési feladat, amely rövid fordítással egészül ki. A második egy angol forrásnyelvi szöveg javasolt magyar célnyelvi fordításának elemzése a fordítói megoldások, műveletek szempontjából. A harmadik egy magyar forrásnyelvi szöveg angol célnyelvi fordításának elemzése szintén a fordítói műveletek szempontjából. A negyedik és ötödik feladat pedig a gépi fordítással kapcsolatos: a Google

Translate által készített fordítások összevetése emberi fordításokkal, utószerkesztés. A műfajok sokfélék: jegyzőkönyv, áruforgalmi szerződés, ingatlan-adásvételi szerződés, alaptörvény, alkotmány. A nyelvi irányok projektről projektre változnak. A projektek ismertetése azonos szerkesztési elvek mentén történik. A szerző pontosan meghatározza a képzési szintet, az előzményeket, a feladat célját, a szöveg témáját és a módszert. A forrásnyelvi szöveget az előzetes elemzés adatainak rögzítésére szolgáló táblázat és a feladatok követik. A projektek függelékeiben a hallgatói megoldások láthatók.

A Szaknyelvoktatás fordítóknak című fejezetben Adorján Mária hét szaknyelvi projekttel ismerteti meg az olvasót. Az üzleti angol, a marketing és az idegenforgalom szaknyelve tárgyához készült projektek oktatásmódszertani szempontból a lehető legnagyobb szabadságot kínálják. Használhatók a jelenléti oktatásban, de online keretek között is, szinkrón vagy akár aszinkrón módon. Feladataik megoldhatóak önállóan, de pármunkában és csoportmunkában is. A feladatok sorrendje az oktatási helyzetnek megfelelően szabadon változtatható. Az online környezetben rendelkezésre álló lehetőségek tárházából a szerző említést tesz a pár- és csoportmunkát lehetővé tevő „breakout room”-okról vagy a közös dokumentumok létrehozását segítő (Google Docs, Google Sheets, Padlet, Moodle wiki pages) alkalmazásokról. A projektek izgalmas, elgondolkodtató, állásfoglalásra készítő, kutatómunkát és kreatív gondolkodást igénylő feladatai szinte észrevétlenül ismertetik meg a hallgatókkal például a reklámszövegek formai és strukturális jellegzetességeit vagy a célközönségnek megfelelő regiszter kiválasztásának módját. A feladatok megoldásával a hallgatók aktív – és biztosra veszem, motivált – részeseivé válnak a saját ismeretelsajátítási folyamataiknak. A projektek utolsó feladataiban felsorolt ajánlott olvasmányok segítségével a hallgatók óra után is folytathatják a tudásuk elmélyítését. A projektek részeként kifejezetten újszerű feladatok is megjelennek. Ilyen például az internetes keresés egy kevésbé ismert módjának megismertetése a Google Images segítségével vagy a COCA korpusz használatának gyakoroltatása lépésről lépésre.

Az Irodalmi fordítás címet viselő blokkban Kis Zsuzsanna részletes beszámolóját olvashatjuk a Műfordítás mint alkotó írás (1–2.) szemináriumok munkamódszeréről. Kevés olyan visszatekintést olvastam, amely a távoktatás pozitívumait igyekezett kiemelni, és még kevesebb olyat, amely a „karanténból való szellemi kilépés lehetőségét, a koncentrált figyelmen és együttműködésen alapuló oktatói és hallgatói munkát, az órákon való személyes részvétel felértékelődését” említette.

A műfordítói munka világába bevezetni a hallgatókat, bármily magas színvonalú előképzettséggel rendelkeznek is, roppant nehéz feladat lehet – gondoltam az első néhány mondat olvastán, és a kurzusok bevezető szakaszának munkafolyamatairól olvasva kezdeti meglátásom a majdnem lehetetlen irányába mozdult el. A műfordítás nemcsak nagyfokú jártasságot feltételez a forrásnyelvi és célnyelvi kultúrában, nyelvben és irodalomban, hanem kifinomult érzéket is az adott irodalmi mű értelmezéséhez, alkotói-írói vénát az anyanyelvre történő átültetéshez. A kurzus bevezető szemináriumainak tanári előadásai, közös olvasásai, fordításkritikai elem-

zései, a főműfajokra fókuszáló fordítás-idézet vizsgálatok, az egyéni és közös fordítási munkák, az időről-időre kialakuló viták első lépésben a műfordítás mibenlétéhez igyekeztek közelebb vinni a hallgatókat. A bevezető órák után, a hétről hétre történő fordítások időszakában, nyelvi-tematikai nehézségük alapján követték egymást a fordítási feladatok. A Google Drive-ba feltett fordítások közös olvasáson és elemzésen estek át, a tanári megjegyzésekkel tűzdelt javítások is oda kerültek vissza. A műfordítási feladatok összesített anyaga sokszínű, izgalmas irodalmi repertoárról tanúskodott, ám az igazi csemegét a beszámoló végén olvasható hallgatói fordítások jelentették számomra. A műfordítási feladatokhoz csatlakozó rövid bevezetők a keletkezés számos körülményével, a fordítás nehézségeivel ismertettek meg, és vittek közelebb a fordításra szánt művekhez. Az elkészült munkákat olvasva pedig kiderült, hogy a műfordítás „szinte lehetetlen“ műfajához közel kerülni egyáltalán nem lehetetlen, sőt a jéghegy láthatatlan része is láttatható.

A kötet következő és egyben záró darabja M. Pintér Tibor Magyar nyelvhelyesség fordítóknak című írása. A nyelvhasználat társas tevékenységéhez deskriptív oldalról közelíteni még ma is a felfedező túrák izgalmát ígéri a nyelvi ítéletek földjéről érkező hallgatóknak, de ha jó fordítókká szeretnének válni, meg kell tanulniuk járni a nyelvi, nyelvhasználati variabilitás felismeréséhez vezető ösvényeken. A fordítóképzés egyik alapvetése, hogy a fordító akkor tud sikeres lenni nyelvi közvetítői szerepében, ha a célnyelvi nyelvhasználók elvárásainak, valamint az adott beszédhelyzetnek megfelelő szöveget hoz létre. Fordítói szuverenitása attól függ, mennyire próbál az elméletben létező elvárások helyett a létező, előforduló helyzetekhez igazodni. M. Pintér kurzusa, melynek során a nyelvhelyesség és a helyesírás komplex témakörei kerültek terítékre, az utóbbira készítette fel a hallgatókat. Két bemutatott pojektje közül az egyik a fordítástechnika szemináriumok és fordítói záróvizsgák kedvencével, a *funkcióigés szerkezetekkel* foglalkozik. A nyelvtani bevezetés a jelenség alapos, példákkal illusztrált szakirodalmi ismertetésén túl arra igyekszik felhívni a figyelmet, hogy néha érdemes megvizsgálni a nyelvhasználati tanácsokat adó kézikönyvek állításainak valóságtartalmát. A frontális gyakorlatok célja, hogy a hallgatók felismerjék, a funkcióigés szerkezetek gyakran nem cserélhetők fel teljes értékű igékkel, mert azoknál sokkal formálisabbak, választékosabbak, ünnepélyesebbek. Az önálló gyakorlásra szolgáló példák tovább mélyítik az ismereteket, és árnyalják a funkcióigés szerkezetek és a teljes értékű igék közötti különbséget.

A Károli Gáspár Református Egyetem oktatói által jegyzett kötet hasznos módszertani segítség lehet mindazoknak, akik a távoktatásban és a jelenléti oktatásban is használható projektek iránt érdeklődnek, és azoknak is, akik saját kurzusaik tematikáját szeretnék felfrissíteni újszerű és változatos feladatokkal. Ajánlom továbbá mindazoknak, akiket a digitális átállás nehézségei elbátortalanítottak. A helyzetre adott válaszok sokfélesége, az írások pozitív hangvétele, a nehézségek leküzdésének megannyi bizonyítéka számukra is biztató lehet.

Lehet-e katalizátor egy világvjárvány? A fordítóképzés régóta érlelődő belső folyamatait, legalábbis e kötet tanúsága szerint, vitathatatlanul felgyorsultak.